

dir. Bu dönemde uygun mesleksel ölçütlerin konması ve korunmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Aynı belgeye göre;

1. Adaylık döneminin süresi önceden bilinmelidir.
2. Adaylık dönemindeki başarı koşullarının meslekle ilgili olmasına özen gösterilmelidir.
3. Adaylık süresindeki başarılarının yeterli görülmemesi durumunda, bunun nedenleri, aday öğretmenlere bildirilmelidir.
4. Başarıları yeterli görülmeyen aday öğretmenlere, başarı düzeylerinin yeterli olduğunu kanıtlama olanağı (kimi yönlerden başarısız sayılmaya karşı itiraz hakkı) tanınmalıdır.

II. ADAYLARIN EĞİTİMİ

A) Eğitimin amacı

Genel anlamda eğitim, bireye istenen davranışları kazandırmayı amaçlar. Çağımızda **eğitim** kavramı salt, gelişme dönemindeki bireyin yetiştirilmesini kapsayan etkinlikler olmaktan öte, yaşamın bütün dönemlerini kapsayan süreç olarak algılanmaktadır.

Genel eğitim dışında kalan kimi eğitim etkinlikleri, kişinin belirli bir alana yönelik beceriler kazanmasını, işine uyum sağlamasını amaçlar: Çıracılık eğitimi, turizm rehberi eğitimi, adaylık eğitimi gibi.

Adaylık eğitimi, genelde kamu görevlerine ilişkin konularda, özelde adayların kendi alanları olan iş kollarında, ilk göreve başlamaları evresinde yapılır.

Bütün meslek ve sınıflara ilk atamayı izleyen belirli bir süre, **adaylık dönemi** olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde, aday kamu görevlisinin genel kamu görevleri ile kendi mesleğine ilişkin konularda eğitilmesi yasanın öngördüğü bir zorunluluktur (657 sayılı yasa, m.54).

Aday kamu görevlisinin, adaylık döneminde eğitim görmesi, bu eğitimi başarı ile tamamlaması, asıl kadroya atanmasının koşuludur. Eğitim ve öğretim sınıfındaki öğretmenlik görevine ilk atanan aday öğretmenler; genel kamu görevlerini, ayrıca öğretmenliği ilgilendiren konularda adaylık eğitimi görürler.

Adaylık eğitiminin başlıca amaçları şunlardır:

a) Genel kamu görevleri ile ilgili olarak; aday öğretmenlerin Anayasa'ya, Atatürk ilkelerine, devrimlere, ulusal bütünlük ilkesine bağlı; yasaları uygulamada yetenekli ve yansız, eşitlik kuralına uyan; yurt ve ulus değerlerini seven, koruyan; bilinçli, çağcıl, demokrat, iş disiplinini tam ve verimli olacak biçimde yetiştirmelerini sağlamaktır.

b) Öğretmenlik mesleği ile ilgili olarak; görevin gerektirdiği bilgilere sahip ve bunları uygulamada başarılı; zaman ve kaynak kaybına neden olmadan hizmetin verimliliğini sağlayacak yöntemlerle teknikleri uygulayabilen öğretmenler yetiştirmektir.

Görüldüğü gibi, **adaylık eğitimi**, yasal dayanaklı; amaçları belirli bir gelişme ve uyum sağlama çalışmasıdır. Kamu görevinde çalışanların devlet hizmetlerinin kurallarını bilmeleri, bağlayıcı kurallara uygun davranmaları esastır. Tersisi durumda, kamu görevlisi kusurlu ya da suçlu olur. Adaylar, görevlerin yasal, doğru, tam yürütülmesi gereği de gözetilerek adaylık eğitimine alınırlar.

Adaylık eğitimi kapsamına alınan kimi konular arasında, yasaların güvencesinde bulunan özlük haklarının öğretilmesi de vardır. Böylece öğretmen; yasalardan kaynaklanan haklarını bir ölçüde öğrenmiş, bunları yerinde, zamanında ve etkili biçimde kullanma yolunda ilk adımı atmış olacaktır.

Adaylık eğitiminin amacı iki boyutludur. Bunlardan biri; kamu görevlerine başlayanların hak, yetki ve sorumlulukları yönlerinden bilgi-

lendirilmeleridir. İkincisi ise, bu yolla, memurlar eliyle yürütülecek hizmetlerin niteliğinin yükseltilmesidir.

B) Eğitimin planlanması

1. Eğitim programlarını hazırlama görevi: Adaylık eğitimi programlarının hazırlanması, Milli Eğitim Bakanlığı'nda Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunun görevleri arasındadır. Bu kurul, Bakanlık merkez örgütünde kurulur ve çalışır. **Milli Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmelik** gereğince eğitim programlarını hazırlar (m.7).

Merkezi Eğitim Yönetme Kurulu, eğitim programları ile ilgili olarak araçları, eğitim yapılacak yerleri, eğitim sürelerini, sınavlara ilişkin esasları ve eğitici personelin niteliklerini belirler.

2. Eğitim programlarının hazırlanmasında aşamalı yaklaşım: Adaylık eğitiminin üç aşamasından herhangi birisinde başarısız olmak, öteki aşamalarda gösterilecek başarıyı anlamsız kılar. Bundan dolayıdır ki, uygulamada, temel eğitimde başarısız sayılan bir adayın hazırlayıcı eğitim aşamasına alınmasının herhangi bir yararı ya da gerekçesi yoktur. Önce temel eğitim bölümünde yer alan konuların ele alınması, temel eğitimin sonunda yapılan sınavda başarı gösterilmesi durumunda hazırlayıcı eğitime başlanması gerekir. "Aday memurlar adaylık eğitiminin herhangi bir devresinde başarılı olmadıkça bir üst devresine alınmazlar..." (m.36) kuralı, eğitimin aşamalı bir yaklaşımla planlandığını göstermektedir.

Uygulamalı eğitimin yürütülmesi, öğretmenin görevli bulunduğu okul çalışmalarının içinde bulunmak, görev almak, bilgilerini uygulamak yöntemi ile gerçekleştirilmektedir.

3. Eğitim eksikliğinin tamamlanması: Yönetmeliğe göre **temel eğitim** 50, **hazırlayıcı eğitim** 110, **uygulamalı eğitim** de 220 saattir

(m.10/c,13/b,24/c). Bunlar alt sınırlardır. Gerekliğinde, öngörülen süreyi aşmamak koşuluyla bu ders saatlerinin üstünde programların uygulanması olanağı da vardır.

Adayların, (aksatmadan) programlara katılmaları asıldır. Ancak özürleri nedeniyle bu üç aşamadaki eğitimden herhangi birinin 1/5'ine katılma olanağı bulamayanların ders eksikliklerini ayrıca kapatmaları zorunludur (m.38). Eksikliğin ne zaman ve nasıl kapatılacağını planlamak, uygulamaya koymak ve adaylara duyurmak il ya da ilçe eğitim ve sınav yürütme kurullarının görevidir.

Temel eğitim, hazırlayıcı eğitim ve uygulamalı eğitim görmekte iken silah altına (askere) alınan adayların da askerlik dönüşlerinde (terhislerinde) eksik kalan eğitimlerini tamamlamaları gerekir (m.40). Bu durumda (yukarıda açıklanan) 1/5 koşulu aranmaz.

4. Ayrıksı eğitim: Gerekli görülen hizmet alanlarındaki aday öğretmenlerin, rehber öğretmen gözetiminde derse girerek de eğitimlerini tamamlamaları olanaklıdır. Ancak bunun Bakan onayına dayandırılması gerekir (m.39). Belli hizmet alanlarıyla sınırlı bu özel ve ayrıksı uygulama, koşulların zorlayıcılığı gerekçe gösterilerek genelleştirilmektedir (05.09.1995 gün ve 107845 sayılı Bakanlık genelgesi). Bakanlığın bu konuda açıklaması da vardır: "Aday öğretmenlerin adaylık eğitimlerinin, yönetmeliğin 39'uncu maddesi hükmü gereğince, rehber öğretmen gözetiminde müstakil derse girerek tamamlattırılmasına ilişkin ifadedden, bu öğretmenlerin temel, hazırlayıcı ve uygulamalı eğitimin herhangi birine tabi tutulmayacakları anlamı çıkarılmayacağı gibi aday öğretmenin adaylık eğitim programlarına ilişkin çalışmalarıyla, müstakil ders görevinin fiilen rehber öğretmenle birlikte yürütülmesi anlamı da taşımamaktadır." (13.9.1995 gün ve 115079 sayılı genelge)

C) Adaylık eğitiminin aşamaları

Aşağıda, adaylık eğitiminin üç aşaması ile ilgili özet bilgiler verilmiştir.

1. Temel eğitim: Temel eğitim, tüm kamu görevlilerinin öğrenmeleri ya da edinmeleri gereken bilgi ve becerilerle uymak ve uygulamakla yükümlü buldukları kuralları kapsar. Milli Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmelerine İlişkin Yönetmelik (m.10), temel eğitim aşaması ile ilgili birtakım ilkeleri içermektedir. Bu ilkeler, aday memurlara devlet memurlarının ortak özellikleriyle ilgili birtakım bilgilerin verilmesini, becerilerin kazandırılmasını gerektirmektedir. Aynı ilkelere göre; sınıfı ve kadrosu ne olursa olsun, ortak bir program, aday memurların öğrenim durumları göz önünde bulundurularak uygulanacaktır. Temel eğitimin (dönem sonunda yapılan sınavlar için harcanacak zaman da içinde) en az 50 saatlik programı, on günden az, iki aydan çok olmayacak bir sürede uygulanacaktır. Temel eğitimin başlama süresi, Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunca belirlenecektir.

Yönetmelik (m.12), temel eğitim programının, eğitim ve sınav yürütme kurullarının sorumluluğunda uygulanmasını öngörmüştür. Uygulama sona erince, aynı kurullar tarafından bir sınav yapılır. Eğitim ve sınav yürütme kurullarının merkez ve taşra örgütlerinde kimlerden oluşacağı, yönetmeliğin 8. maddesinde belirtilmiştir.

Temel eğitim sürecinde ele alınacak konular aşağıdaki biçimde belirlenmiştir (m.11):

1. Atatürk İlkeleri
2. T.C. Anayasası
3. Genel Olarak Devletin Yapısı
4. Devlet Memurları Yasası
5. Yazışma Kuralları ve Dosyalama Yöntemleri

6. Devlet Malını Koruma ve Savurganlığa Karşı Önlemler
7. Halkla İlişkiler
8. Gizlilik ve Gizliliğin Önemi
9. Devrim Tarihi
10. Milli Güvenlik Bilgileri
11. Türkçe Dilbilgisi Kuralları

Bu konuların işlenmesinde, adayların hizmet sınıfları, öğrenim düzeyleri gözetilir. Programın uygulanma süresi, on günden az, iki aydan çok olamaz. Bu (on günlük alt ve iki aylık üst) sınırlar içinde kalmak koşuluyla temel eğitim çalışmalarının başlama ve bitme günleri, Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunca belirlenir.

Temel eğitim programının uygulanmasından (genel olarak) aşağıdaki yararların sağlanması beklenir:

Temel eğitim sonunda adaylar;

1. Devletin kuruluşu, kamu hizmetine ilişkin kavramlar, devletin temel organları, yasama, yürütme, yargı erkleri ile merkezi ve yerinden yönetim kurum ya da kuruluşlarının yetkileri, kamu hizmetleri ile bu hizmetleri yapacak olanlarda aranacak nitelikler hakkında gerekli bilgileri kazanırlar.
2. Atatürk ilke ve devrimlerini benimserler.
3. İlgilerini, kamu çalışanlarının görev ve sorumlulukları, atama, yer değiştirme, izin, yükselme, hak ve hak arama yolları gibi temel kavramlar üzerinde yoğunlaştırabilirler. Bu kavramlar hakkında edindikleri bilgilerden etkilenmiş biçimde davranabilirler.
4. Türkçe'nin ulusal birliğimizi sağlamadaki değerini, dilimizin yapısal özelliklerini, kurallarını, noktalama imlerini, yazım kurallarını, yazışmalarda uyulması gereken esasları, gizlilik derecelerini, dosya-

lama teknik ve yöntemlerini öğrenir; öğrendiklerini uygulamaya yansıtabilirler.

5. Kamu çalışanı olarak halkla ilişkilerde, kişilere hizmet sunmada (anayasal kurallara göre) ayrımsız, eşit davranma; kamu adına görevli olduğu bilincine ulaşma ve insan haklarına saygılı olma yönlerinden (kuşkusuz olumlu anlamda) gelişmişlerdir.

2. Hazırlayıcı eğitim: Eğitimin bu aşaması için yönetmeliğin saptadığı ilkelerden biri, hazırlayıcı eğitimin hedefi ile ilgilidir. Hedef; aday memurların buldukları kadronun, üstlendikleri görevlerin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanmalarını, göreve uyumlarını sağlamaktır. Bu aşamada verilecek eğitimin öteki ilkeleri, sürelerle ilgilidir. Temel eğitimin bitiminden sonra başlayacak olan hazırlayıcı eğitimin en az 110 saatlik programı, bir aydan kısa, üç aydan uzun olmayan bir süre içinde uygulanacaktır (m.13). Programı uygulama, daha sonra da adayların bu eğitim aşamasında sağladıkları başarı düzeylerini saptamak amacıyla yapılacak sınavları gerçekleştirme sorumluluğu, temel eğitim aşamasında olduğu gibi, eğitim ve sınav yürütme kurullarına verilmiştir (m.15). Hazırlayıcı eğitim aşamasında; bakanlık örgütünün tanıtımı, görevleri, örgütsel yapısı, mevzuatı, öteki kurumlarla ilişkileri üzerinde çalışılır. Yine bu eğitim sırasında; aday memurun görevleriyle ilgili konular ile merkezi eğitim yönetme kurulunun uygun göreceği öteki konular incelenir (m.14).

Hazırlayıcı eğitim ile adayların hizmet sınıfları ve görev alanlarının gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır. **Temel eğitimde**, bütün kamu görevlilerinin bilmek, uygulamak durumunda oldukları konuların ele alınması planlanmışken, **hazırlayıcı eğitimin** konusu adayın kendi iş kolu ile ilgilidir.

Temel eğitim kapsamında sağlık, genel idare, ya da eğitim ve öğretim hizmetleri gibi ayrımsız tüm hizmet sınıflarını ilgilendiren genel ve

ortak, hazırlayıcı eğitim aşamasında ise her hizmet sınıfını ilgilendiren özel konular ele alınır.

Aday öğretmenlerin, **hazırlayıcı eğitim** döneminde, öğretmenlik mesleği ile ilgili konularda bilgilendirilmeleri; uygulamada karşılaşacakları güçlükleri gidermeye yönelik konularda yetiştirilmeleri sağlanır. Bu nedenle **hazırlayıcı eğitim, temel eğitim** için ayrılan sürenin iki katından çok zaman içinde tamamlanır (m.13/b).

Hazırlayıcı eğitim programı aşağıdaki konuları kapsar:

- Türk Millî Eğitim Sistemi,
- Millî Eğitim Bakanlığının örgütsel yapısı,
- Görevlilerin özlük hakları,
- Hizmet sınıfları ile ilgili konular:
 - a) Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı,
 - b) Genel İdare Hizmetleri Sınıfı,
 - c) Teknik Hizmetler Sınıfı,
 - d) Sağlık Hizmetleri Sınıfı,
 - e) Yardımcı Hizmetleri Sınıfı.

Görüldüğü gibi, **hazırlayıcı eğitim** kapsamına alınan konulardan ilk üçü, hizmet alanlarının tümü için ortaktır. Sözgelimi Bakanlık kadrolarına aday olarak atanmış hekim, teknik hizmet görevlisi, sürücü, memur ya da hizmetliler de, aday öğretmenler gibi, ilk üç maddede belirlenen konularda adaylık eğitimine alınırlar.

Aday öğretmenlerin görecekleri **hazırlayıcı eğitim** kapsamında ele alınacak öteki konular şunlardır:

- Öğretim ilke ve yöntemleri,
- Ders araç ve gereçleri,

- Rehberlik,
- Yıllık, ünite ve günlük plan,
- 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası,
- 430 sayılı Eğitim Birliği Yasası (Tevhid-i Tedrisat Kanunu),
- Öğretmenleri ilgilendiren öteki yasa, tüzük ve yönetmelikler.

3. Uygulamalı eğitim (staj): 657 sayılı yasada “uygulamalı eğitim” kavramı, “staj” sözcüğü ile anlatılmış (m.55); “uygulamalı eğitim aşaması” da “staj devresi” olarak adlandırılmıştır (m.56). 21.2.1983 gün ve 83/6061 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilen, 27.6.1983 günlü, 18090 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Aday Memurların Yetiştirilmelerine İlişkin Genel Yönetmelik”te de yasada kullanılan terim yeğlenmiştir. Adı geçen yönetmelik (m.3/f) ile, “staj” kavramının “aday memurlara kurum veya kuruluşlarındaki görevleriyle ilgili olarak yapılan uygulamalı eğitimi” anlatmak amacıyla kullanıldığı da açıklığa kavuşturulmuştur.

Uygulamalı eğitim, adayların, iş içinde yetiştirilmeleri sürecidir. Uygulamalı eğitim aşamasında adaylar, hizmet sınıflarına ilişkin görevleri eylemli olarak yürütürler. Uygulamalı eğitim; kuramsal bilgi edinmekten çok, yapılacak işlerin tanınmasını, bu işlerin yapılışlarını izlemeyi, kısaca, uygulama içinde yetişmeyi sağlar (m.24).

Uygulamalı eğitime (220) saat ayrılmıştır. Bu eğitim süresinin iki aydan az, beş aydan çok olmayan bir zaman diliminde tamamlanması gerekir. Eğitim örgütünde uygulamalı eğitim, adayların görevli oldukları okulların müdürlerinin sorumluluğunda yürütülür.

Uygulamalı eğitime alınan aday öğretmenler, okullarında, öğretmenler kurulu toplantılarına katılırlar. Bağımsız nöbet görevi üstlenmezler. Nöbetçi öğretmenlik görevini, asıl öğretmenlerin sorumluluğunda, uygulamanın içine girerek ve onlara yardım ederek öğrenirler.

Her türlü eğitsel etkinliklere katılmak zorundadırlar. Öğretmeni olmayan sınıflarda bulunurlar. Rehber öğretmenin gözetiminde, onunla birlikte derslere girerler. Bağımsız ders veremezler (m.24).

Uygulamalı eğitim konuları ile etkinlikleri şunlardır:

- Öğretim planları,
- Ders araç ve gereçleri,
- Eğitimde çevrenin yeri ve önemi,
- Rehberlik hizmetleri,
- Okulun yapısı ve özellikleri,
- Ölçme ve değerlendirme.

D. Sınavlar

Temel ve hazırlayıcı eğitim çalışmalarının sonlarında adaylara sınav uygulanır (m.16).

Sınavların, test, uzun yanıtı ya da uygulamalı biçimde yapılması konusundaki kararı, eğitim ve sınav yürütme komisyonu verir. Sınav yerlerinin, gün ve saatlerinin, sonuçlarının adaylara ve ilgili birimlere bildirilmesi de bu komisyonun görevlerindedir (m.16). Sınav uygulamalarında, ilgili kurulların uymak ve uygulamakla yükümlü oldukları kurallar da yönetmelikte belirtilmiştir.

Sınavların, yönetmelikte belirlenen esaslara uyulmadan yapılması ya da değerlendirmede yanlışlığa düşülmesi durumlarında zarara uğrayanlar; yönetimin bütün iş ve işlemlerinin yargı denetimine bağımlı olduğuna ilişkin kural uyarınca, yönetsel yargıya (idare mahkemesine) başvurma hakkına sahiptirler. Öğretmen adaylarının adaylık eğitimi sonunda kazandıkları bilgi düzeylerini belirlemek için yapılan sınavların uygun içerikte olmaması, sınavın uygulanmasında yerine getirilmesi gereken hususlardan birine ya da birden fazlasına uyulma-

ması, değerlendirmenin nesnel yapılmaması, bu sınavların geçerliliğini ortadan kaldıran. Yargı denetimi sonucunda geçerliliği olmadığı (kamu yararına ve hizmetin gereklerine, dolayısıyla hukuka uygun sayılamayacağı) saptanan sınavlar için iptal kararı verilir.

III. ADAYLIĞIN KALDIRILMASI

A) Uygulamalı eğitim değerlendirme belgesinin düzenlenmesi

Başarı düzeyini göstermek amacıyla, uygulamalı eğitim sonunda bir belge düzenlenir. “**Milli Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmelerine İlişkin Yönetmelik**”te yer alan bu belgenin adı “**uygulamalı eğitim değerlendirme belgesi**”dir. Belgede yer alan nitelikler, genel ve özeldir. Özel nitelikler, genel niteliklerin öğeleri olarak düşünülmüştür. Değerlendirme belgesi iki örnek olarak düzenlenir. Birinci örnek görevlinin sicil dosyasına konur, ikinci örnek ilgiliye (görevliye, aday memura) verilir. Özel niteliklerin her biri, birinci sicil amiri tarafından ayrı ayrı puanlandırılır. İkinci sicil amiri, genel özel niteliklerin (değerlendirmeye esas niteliklerin toplam puanlarının gösterildiği genel niteliklerin) her biri için tek puan verir. Kesirli puan verilmemesi. Birinci ve ikinci sicil amirinin verdikleri toplam puanların aritmetik ortalaması 60’tan az değilse aday memur uygulamalı eğitimi başarmış sayılır. **Sicil amiri** sözünden anlaşılması gereken, adayın uygulamalı eğitim yaptığı birimdeki birinci ve ikinci sicil amirleridir. Her niteliğin toplam puanı karşısında yazılmıştır. Herhangi bir niteliğe verilecek toplam puan, o niteliğin ölçütleri göz önünde bulundularak belirlenir ve ilgili sütuna yazılır. Toplam puan ile uygulamalı eğitim notu, birinci ve ikinci sicil amirlerince, hem rakamla, hem de yazı ile yazılır. Belgenin 1/i bölümünde yer alan **adaylık süresinin** karşısındaki boşluk, ilgilinin adaylığı uzatılmamışsa “1. yıl”, uzatılmışsa “2. yıl” olarak doldurulur.